

Evaluation of the Basic Components of Good Governance in the Prison Institution in Iran

Pooria Nayeri^{1*}, Kheyrollah Parvin²

1. Judge of Justice, PH.D.Student, College of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Professor, Faculty of Law and Political Sciences, University OF Tehran, Tehran, Iran.

Abstract

Objectives: One of the concepts of public law is good governance, which is essential to examine in the judiciary and prison, and therefore, in this article, we examine the basic components of good governance in the prison institution in Iran and suggest strategies for its implementation.

Methods:The current study follows the analytical descriptive approach to answer the research question.It has analyzed the three main components including the rule of law, efficiency and effectiveness and participation in the prison institution in a descriptive and analytical method while explaining the concept of good governance components and at the end, suggestions have been made in order to promote good governance in a strategic manner. .

Results: The most important document in this field is the executive regulation of the prisons organization and security and educational measures of the country, on which all the judicial affairs of the prison are based, which was proposed to be converted into a law approved by the parliament. Regarding the efficiency component, the management in each complex should be the most efficient by using the least resources, and in this area, the quantitative and qualitative increase of electronic courtrooms and the presence of judges in prisons are suggested. In principle, the participation of new ideas in the field of government is towards minimization and at the same time agility, and prison management is no exception to this rule. In order to achieve this goal, it is recommended to strengthen the prisoners' support association, Diya headquarters and the post-exit care center in a centralized way and take targeted measures in cases of its use.

Conclusion: Good governance in the field of prisons and especially regarding the investigated components is being implemented to some extent and can be applied and can help to manage prisons as well as possible.

Keywords: Good Governance, Prisons, Rule of Law, Effectiveness and Efficiency, Participation

* Corresponding Author: poorianayeri1373@gmail.com

Article Type:

Original Research

Pages: 111-140

Received: 2024 January 31

Revised: 2024 November 15

Accepted: 2024 December 04

بررسی مولفه های اساسی حکمرانی خوب در نهاد زندان در ایران

پوریا نیری^{۱*}، خیراله پروین^۲

۱. قاضی دادگستری و دانشجوی دکتری، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استاد تمام، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

اهداف: یکی از مفاهیم حقوق عمومی، حکمرانی خوب می باشد که بررسی آن در قوه قضاییه و زندان امری ضروری است و لذا در مقاله حاضر به بررسی مولفه های اساسی حکمرانی خوب در نهاد زندان در ایران و پیشنهاد راهبردهای اجرای آن می پردازیم.

روش مطالعه: پژوهش حاضر از رویکرد توصیفی تحلیلی برای پاسخ به سوالات تحقیق پیروی می کند و ضمن تبیین مفهوم مؤلفه های حکمرانی خوب، سه مولفه اصلی شامل حاکمیت قانون، کارایی و اثربخشی و مشارکت را در نهاد زندان مورد واکاوی قرار داده و در پایان پیشنهاداتی در راستای ارتقای حکمرانی خوب به صورت راهبردی بیان شده است. یافته ها: حاکمیت قانون به عنوان مهم ترین اصل در مدیریت زندان، در سه سطح تقنین، اجرا و نظارت مورد مذاقه قرار می گیرد و مهمترین سند در این زمینه آیین نامه اجرایی سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی تربیتی کشور است که تمامی امور قضایی و اجرایی زندان را در برداشته و تبدیل آن به قانون مصوب مجلس پیشنهاد گردید. در خصوص مولفه کارایی، مدیریت در هر مجموعه ای می بایست با استفاده از کمترین منابع، بیشترین بازدهی را داشته باشد که در این حوزه افزایش کمی و کیفی اتاق های دادرسی الکترونیک و حضور قضات در زندان پیشنهاد میگردد. در اصل مشارکت نظریات جدید در حوزه دولت به سمت حداقلی کردن و در عین حال چابکی است و مدیریت زندان نیز از این قاعده مستثنی نیست. برای نیل به این مطلوب تقویت انجمن حمایت از زندانیان، ستاد دیه و مرکز مراقبت بعد از خروج به نحوی متمرکز و انجام اقدامات هدفمند پیشنهاد می گردد.

نتیجه گیری: حکمرانی خوب در حوزه زندان و بویژه در خصوص مولفه های مورد بررسی تا حدودی در حال اجراست و قابل اعمال میباشد و می تواند باعث کمک به اداره هر چه بهتر زندان ها شود.

واژگان کلیدی: حکمرانی خوب، زندان ها، حاکمیت قانون، اثربخشی و کارایی، مشارکت

نخستین نشریه تخصصی ایران

نوع مقاله: علمی پژوهشی

صفحات: ۱۴۰-۱۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۴

تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده است.

درآمد

جمهوری اسلامی ایران پدیده ای نوین و انقلابی است و با دیگر ساختارهای حکومتی دنیا تفاوت دارد. نظام قضایی اسلامی باید به گونه ای باشد که همه افراد و شهروندان آن از هر دین و مذهبی به آن اعتماد و دعاوی خود را به دادگستری و عدالت محاکم آن مطرح کنند (جوادی آملی، ۱۳۸۷: ۶۴۰). دستگاه قضائی به دلیل حساسیت و نقش بنیادی و خصیصه های مکتبی آن و به منظور تحقق بخشیدن به عدالت اسلامی، لزوماً باید با معیارهای اسلامی منطبق باشد. وجود نظام دادگستری بی طرف، سالم، مستقل و کارآمد که بتواند از حقوق مردم در تمام زمینه ها دفاع کرده و متجاوزان به جان و مال مردم را از تعدی به حقوق آحاد اجتماع بازدارد، از پیش نیازهای رشد و پیشرفت جوامع انسانی است و هیچ یک از جوامع توسعه یافته را نمی توان یافت که بدون ایجاد یک نظام سالم و کارآمد قضایی به این مرحله از توسعه و پیشرفت اجتماعی - اقتصادی رسیده باشند (مجد زنگنه و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۶۰). قوه قضائیه از جهت رسیدگی قضایی به دعاوی حقوقی و کیفری و حل و فصل اختلافات در جامعه نقش مهمی ایفا می کند. بخش عمده ای از مفاهیم مربوط به حقوق شهروندی مرتبط با کیفیت تعامل قوه قضائیه و شهروندان است رعایت اصول مهمی چون اصل برائت، قانونی بودن جرم و مجازات، امنیت و مصونیت حقوق و آزادی های فردی و اجتماعی در پرتو قوه قضائیه نظام مند و کارآمد که بر عملکرد آن نظارت وجود دارد، امکان پذیر است (مجد زنگنه و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۷۶). نسلهای آینده تنها در صورتی میتوانند از انتظار آزادی برخوردار باشند که هم اکنون و در زمان حال حکمرانی خوب جاری و حاکم گردد. (Sti- & Tonn, 2012: 812, efel) در واقع، حکمرانی خوب مفهوم جدیدی است که از پیوند بین سیاست و اداره کردن جامعه به وجود آمده است. در حکمرانی، هدف ما افزایش کارآمدی یک نظام سیاسی برای اداره ی جامعه است. در علم سیاست، موضوع اصلی قدرت حکومت است ، ولی در حکمرانی، موضوع اصلی بهتر اداره کردن جامعه است با پشتوانه قدرت دولت. همچنین ، حکمرانی خوب از افزایش خودمختاری مدیریتی به خصوص کاهش نظارت

سازمان مرکزی حکومت دفاع می کند. (شریف زاده وقلی پور، ۱۳۸۲: ۹۳-۱۰۹) فقدان حکمرانی خوب به شدت توسعه پایدار را محدود کرده و در بدترین حالت مانع آن خواهد شد. (Kardos, ۱۱۶۶, ۲۰۱۲)) مطالعات انجام شده، نشان می دهد که حکمرانی خوب در ایران مبتنی بر سبک دستوری و سلسله مراتبی است که در آن تعامل ضعیفی میان کنش گران مختلف تأثیرگذار بر حکمرانی خوب در ایران وجود دارد. (امامی و شاکری، ۵۳)

یکی از بخش های مهم قوه قضاییه زندان ها می باشد که برای توسعه حق در جامعه و کارآمدی قوه قضاییه، حکمرانی خوب به زندان ها، مسئولین و کارکنان زندان ها و زندانیان نیز تعمیم می یابد. مقوله مدیریت زندان ها در عصر حاضر یکی از پیچیده ترین مقولات اجتماعی و مدیریتی محسوب می شود. اکنون در تمامی دنیا سعی می شود که از جدیدترین روش های اصلاحی برای نجات زندانی استفاده شود. روش های قدیمی و سنگ کوب کردن زندانی دیگر طرفدار چندانی ندارد. مدیریت زندان ها و دستگاه های نظارتی و حمایتی زندان ها به دنبال روشها و الگوهای اثرگذار هستند تا ضمن کاهش هزینه های سنگین نگهداری، از ورود مجدد و بی رویه مجرمین سابقه دار جلوگیری نمایند. (مهری، ۱۳۹۶: ۱) لازم به ذکر است علیرغم اینکه امر اداره ی زندان در برخی از کشورها زیر نظر قوه مجریه می باشد اما در ایران این امر ذیل قوه قضاییه و تحت نظارت رییس قوه قضاییه صورت می پذیرد و لذا ما در بررسی شاخص ها و ساختارهای حکمرانی خوب قضایی می توانیم به بررسی این موضوع بپردازیم چرا که در ایران اداره زندان و زندانی ارتباط تنگاتنگی با موضوعات قضایی دارد.

در مطالعه حاضر به بررسی اهم مولفه های حکمرانی خوب از جمله حاکمیت قانون، کارایی و اثربخشی و مشارکت مردم پرداخته و نقش هر یک را بصورت کاربردی و عملیاتی در اداره هرچه مطلوب تر زندان ها در ایران مشخص نموده و در پایان راهکارهای معینی را جهت نیل به حکمرانی خوب قضایی در حوزه زندان بیان می نمایم. به بیان دیگر میخواهیم به این سوالات پاسخ دهیم ۱- ویژگی هایی حکمرانی

خوب قضایی در حوزه زندان چیست؟ ۲- اشکالات و نواقص وضعیت فعلی زندان‌ها در حوزه حکمرانی قضایی کدامند؟ ۳- راهکارهای نیل به حکمرانی خوب قضایی در این حوزه چیست؟ ۴- شاخصها و ساختارهای مورد نیاز برای این مطلوب کدام است؟ در نهایت باید دانست که اشکالات و نواقصی در حوزه اداره زندان‌ها وجود دارد که این اشکالات با توجه به میزان و کمیت محبوسین نظام کیفری و امکانات موجود ایجاد گردیده و در این خصوص مفهوم حکمرانی خوب میتواند نقش سازنده‌ای در جهت حل مشکلات و نواقص موجود ایفا کند. حکمرانی خوب با توجه به مولفه‌ها و ویژگی‌های مطرح در آن دارای راهکاری عملی جهت نیل به حکمرانی خوب قضایی میباشد.

۱- حکمرانی خوب و مولفه‌های آن

حکمرانی خوب یکی از مبانی مهم و در عین حال جدیدی است که از سال ۱۹۸۰ به بعد در ادبیات توسعه مطرح شده است. بانک جهانی به عنوان یکی از نهادهای بین‌المللی معتبر در گزارشی که در سال ۱۹۸۹ منتشر کرده، برای اولین بار حکمرانی خوب را به عنوان ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی قابل اعتماد و نظام اداری پاسخگو تعریف کرده است. (قلی‌پور، ۱۳۸۳: ۶۷) به دنبال بانک جهانی، بسیاری دیگر از نهادهای مهم بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول، برنامه توسعه سازمان ملل، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و اتحادیه اروپا و دیگر نهادها و پژوهشگران ملی و بین‌المللی به اتخاذ و توسعه مفهوم حکمرانی خوب پرداختند. در آغاز، حکمرانی خوب بر اقتصاد متمرکز گردید که این امر از دستور کار بانک جهانی منبعث میگردد. (کمیجانی و دیگران، ۲۱۲: ۱۳۹۸) حکمرانی در لغت به معنای اداره و تنظیم امور و رابطه میان شهروندان و حکومت‌کنندگان اطلاق می‌شود و به پاسخگو بودن در حوزه سیاستگذاری و اجرا اشاره دارد الگوی حکمرانی خوب با بازسازی نیروهای اجتماعی در ساختار شبکه‌ای، هماهنگ و منسجم، دولت را بر اساس ویژگی‌ها و ماهیتی خاص در کنار جامعه

ای با بازیگران متنوع قرار می دهد که بر اولویت دهی به نقش دولت یا جامعه در مسیر توسعه غلبه می کند. می توان گفت در الگوی حکمرانی خوب برای سازماندهی امور سه سطح خرد، میانی و کلان نقش متوازن و قاطعی را برعهده دارد. به گونه ای می توان گفت همسانی، همراهی و ثبات در کنار پویایی و تحرک در فضای اجتماعی ایجاد می شود. (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۱۴۹) مدیریت مجموعه مسائلی که بشریت و گستره و عمق آزادی، زندگی و انتخاب بشریت در آینده را تهدید میکند از کمبود منابع پایدار آب و انرژی، پیامدهای مخرب تغییرات اقلیمی، آلودگی های زیست محیطی، بیماریهای فراگیر، جنگ های هسته ای و بیولوژیک، بهره برداری بی رویه از منابع طبیعی و تخریب زمین گرفته تا نقض ظالمانه حقوق بشر، خشونت و تجاوز، جرم و جنایت، فساد و تباهی، فقر و گرسنگی، انحصارگرایی و قوم مداری، افراطگرایی و سوداگری الزامبخش حکمرانی خوب میباشد. به عبارت دیگر، پردازش و مدیریت تمامی مسائل مرتبط با حوزه سیاست عمومی مستلزم حکمرانی خوب میباشد. (Tonn, ۲۰۱۲: ۷۷۱)

اهداف کلان حکمرانی خوب عبارت است از:

- بازساخت جامعه ی مدنی برای تقویت و اعتلای بیشتر سازمان ها، نهادها و جوامع محلی.

- کاهش فقر و جدایی گزینی های اجتماعی، قومی و فرهنگی در کشور.

- افزایش مشارکت شهروندان و صاحبان منافع در فرایندهای سیاسی.

- کاهش فساد و افزایش سلامت اداری (Adit, ۲۰۰۳: ۱۱۳)

نهاد قضا یا قوه قضائیه به عنوان رکن کالبدی حکمرانی خوب از قدرت تصمیم گیری در مورد مناقشات حقوقی برخوردار است. کارکرد اصلی قضات احصای مفهوم و مدلول قانون میباشد، و به عبارت دیگر، آنها به تفسیر و مصداق یابی قانون میپردازند. در برخی از کشورهای دارای قانون اساسی مدون و مکتوب، کارکرد قضات شامل تفسیر قانون اساسی نیز میگردد و این امر باعث میشود تا قضات در دعاوی فی مابین نهادهای اصلی

حکومت یا دعاوی میان حکومت و شهروندان به داوری و حکمیت پردازند (کمپجانی و دیگران، ۱۳۹۸:۲۱۲) که در برپایی اصول حکمرانی خوب در قوه قضاییه نیز نقش ضروری ایفا می نمایند. تفسیر قاضی از قانون اساسی صرفاً در خصوص پرونده در دست بررسی ملاک عمل و لازم الاجرا بوده لکن میتواند مقدمه ی ساخت رویه قضایی که یکی از منابع علم حقوق است گردد. برای بررسی شاخص های حکمرانی خوب قضایی ابتدائاً می بایست به اصول حکمرانی خوب، تعاریف و مولفه های مختلف آن بپردازیم که شاکله و مفهوم کلی آن از نظر بعضی از اندیشمندان مسلمان و غیر مسلمان در داخل و خارج از کشور در جدول زیر بررسی شده است .

جدول ۱. بررسی مولفه های حکمرانی خوب

شاخص ها	نهاد/فرد
۱- مشارکت ۲- حاکمیت قانون ۳- شفافیت ۴- پاسخگویی ۵- شکل گیری وفاق عمومی ۶- حقوق مساوی (عدالت) ۷- اثر بخشی و کارایی ۸- مسئولیت پذیری	کمیسیون اقتصادی، اجتماعی آسیا و اقیانوس آرام (ESCAP). H. E. Mr. Kofi Annan, 2006
۱- اظهار نظر و پاسخگویی ۲- ثبات سیاسی و فقدان خشونت ۳- کارآمدی حکومت ۴- فقدان تحمیل های قانونی ۵- برابری حقوقی ۶- کنترل فساد	کافمن (مرزبان، ۱۳۹۴: ۲۳)
۱- قانون مداری ۲- مشارکت سیاسی مردم ۳- آزادی های مدنی ۴- مبارزه با فساد ۵- شفافیت و نظارت ۶- پاسخگویی ۷- وفاق در تصمیم گیری ۸- عدالت اجتماعی ۹- استقلال قوا ۱۰- کارایی و اثربخشی	امام خمینی (محمد رحیم عیوضی، نازنین مرزبان، ۱۳۹۵: ۱۱۸)
۱- حق اظهار نظر و پاسخ گویی ۲- کارایی و اثربخشی دولت ۳- حاکمیت قانون ۴- مهار فساد	ایت الله جوادی آملی (علویان مرتضی، زارع پور محمد، ۱۳۹۶: ۳۷)

۱-۱- حاکمیت قانون

حاکمیت قانون، عامل پیوند دهنده ی مدیریت و حکمرانی خوب است.

(سردارنیا، ۱۳۹۱: ۱۶۵) در حال حاضر، حاکمیت قانون یکی از مهمترین مفاهیم مطرح شده در حوزه حقوق عمومی به ویژه حقوق اساسی شناخته شده و ارزشی جهان شمولی دارد و محتوی یکی از محرک های ارزیابی نظام های حقوقی و سیاسی است. (مرکز مالگیری، ۱۳۸۵: ۷) حکمرانی خوب نیازمند چارچوب عادلانه ای از قوانین است که در برگیرنده حمایت کامل و از حقوق افراد در جامعه بوده و به صورت شایسته ای اجرا گردد. لازم به ذکر است که اجرای عادلانه قوانین، مستلزم وجود نظام قضایی مستقل و یک بازوی اجرایی فسادناپذیر برای این نظام می باشد. (Annan Kofi .Mr. E. H, ۲۰۰۶) اساساً، حاکمیت قانون به این مضمون اشاره دارد که قانون به عنوان مهمترین اصل در مدیریت سیاسی عمومی به شمار می رود و تمامی مقامات حاکمیتی و شهروندان ملزم به رعایت آن هستند و باید در مقابل آن برابر باشند. تنظیم رفتار شهروندان، مدیریت امور اجتماعی و حفظ یک نظم طبیعی در زندگی اجتماعی به عنوان هدف اولیه حاکمیت قانون و صیانت از حقوق سیاسی بنیادین شهروندان مانند آزادی و برابری به مثابه هدف نهایی حاکمیت قانون به شمار میرود. قوه قضاییه با افزایش ظرفیت حقوقی جامعه و ارتقای شاخص های حاکمیت قانون می تواند بستر ساز توانمندسازی شهروندان و تقویت نهادهای مدنی باشد که بدیهی است منجر به تامین و تضمین حقوق شهروندی و در نهایت ارتقای شاخص های حکمرانی خوب خواهد بود. (قرشی، ۱۴۰۱: ۴۴) بدین ترتیب، حاکمیت قانون از مفهومی متمایز و مخالف با حاکمیت فرد برخوردار است و ضمن تنظیم رفتار شهروندان، رفتار حکومت را نیز محدود میکند. قوه قضاییه و محاکم موظف به اجرای قوانین و صدور احکام قضایی در صورت بروز اختلافات بین مردم و بین دولت و مردم هستند. در صورتی مردم می توانند از قوانین پیروی نمایند که در صورت وجود اختلاف، دادگاه های صالح بی طرفانه و بدون جانبداری از مواضع خاص سیاسی، قانون را اعمال نمایند. برای تحقق این هدف، قضات و دادرسان باید آزادانه و به دور از فشارها و تأثیرات خارجی و سیاسی و شغلی و مستقل از هرگونه دخالتی به انجام وظایف حقوقی

خود بپردازند. مردم باید حق دسترسی به محاکم صالح را داشته باشند و تأخیر زیاد در دادرسی ها و هزینه گزاف رسیدگی های قضایی حتی اجرای بهترین قوانین را ناممکن می گرداند. (مجد زنگنه و دیگران، ۱۳۹۹، ۱۶۲)

۱-۱-۱- حاکمیت قانون در زندان

زندان یکی از انواع تعزیرات است، به علاوه گاه برای جلوگیری از فراریا تحت فشار قرار دادن بدهکاران برای ادای دیون، چاره‌ای جز بازداشت و زندانی کردن آنها نیست. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۹۳) در فرهنگ قرآن و شرع مقدس و سنت نبوی نیز حبس و زندان به معنای جای دادن مجرم و یا متهم در یک مکان تنگ و تاریک نیست بلکه فقط به معنای بازداشت میباشد. یعنی از آمد و شد و تصرفات آزادانه او جلوگیری کردن نه بیشتر (منتظری، ۱۳۸۷: ۴).

بر اساس حاکمیت قانون به عنوان یکی از اصول حکمرانی خوب، تمامی افراد، نهادهای و دستگاه‌ها نسبت به قوانینی که از استقلال وضع، اعلام رسمی و اعمال یکسان برخوردار و با هنجارها و استانداردهای حقوق بشر بین المللی منطبق هستند، پاسخگو و جوابگو میباشند. این اصل همچنین نیازمند اتخاذ اقداماتی به منظور تضمین پایبندی به اصول برتری قانون، برابری در مقابل قانون، پاسخگویی نسبت به قانون، انصاف در اعمال قانون، تفکیک قوا، مشارکت در تصمیم گیری، قطعیت قانونی، اجتناب از خودسرانگی و شفافیت رویه‌ای و حقوقی میباشد (Welch & Nuru, ۱۸۱: ۲۰۰۶ & ۱۸۲)، به تعبیری دیگر، چهارچوب های قانونی باید منصفانه باشند و از ظرفیت اعمال بیطرفانه و برابر قوانین به ویژه قوانین حقوق بشر برخوردار باشند. (UNDP, ۱۹۹۷)

به طور کلی در حوزه زندان قوانین و مقررات متکثر و متعددی وجود دارد که البته این مسئله چالشی است که می بایست مورد مذاقه و تنقیح قرار گرفته و منتج به تصویب قانونی جامع و مانع گردد؛ لکن در حال حاضر عمده ی امور قضایی و اجرایی این حوزه بر

اساس قانون آیین دادرسی کیفری، قانون مجازات اسلامی با تغییرات قانون کاهش حبس تعزیری، آیین نامه اجرایی سازمان زندان ها و دستورالعمل کاهش جمعیت کیفری برقرار می باشد.

سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور که طبق قانون سازمانی مستقل است که زیر نظر رئیس قوه قضاییه انجام وظیفه می نماید آیین نامه ای مصوب رئیس قوه قضاییه مورخ ۲۸/۲/۱۴۰۰ در ۳۴۲ ماده شامل کلیات تعاریف، حقوق زندانیان و وظایف کارکنان تدوین شده است. ماده ۲ این آیین نامه برای اجرای تعالیم عالیه اسلام، اصول قانون اساسی و قوانین موضوعه جمهوری اسلامی ایران و موازین حقوق بشر اسلامی و حقوق شهروندی، برنامه ها و اقداماتی، در ارتباط با کلیه بازداشت شدگان، زندانیان، خانواده های آنان و کارکنان سازمان مبتنی بر رعایت اصول زیر است :

احترام به کرامت انسانی و رعایت حقوق و آزادی های مشروع، اتکا به تعلیم دینی و الگوی سبک زندگی ایرانی، عدالت و اعمال منصفانه رویه های انضباطی، ارتقا سطح سلامت جسمی و روانی و توانمندی فردی و اجتماعی، توجه به وضعیت و شرایط سنی، جنسی، شخصیتی و نیازهای عمومی افراد، برخورداری تمام از حقوق عادلانه، بدون تبعیض ناروا و عاری از هرگونه فساد و فارغ از نژاد، جنس، سن، احترام به عقاید و حریم خصوصی، شفافیت در امور و پاسخگویی در قبال مسئولیت ها، بنا نهادن امور بر پایه احترام و محبت به عنوان اولین زنجیره اصلاح و تربیت و اهتمام ویژه به حرفه آموزی و اشتغال، حمایت از زندانیان نیازمند و خانواده ایشان، ارائه الگو رفتاری مثبت و سازنده از سوی کارکنان و انجام وظایف مطابق با موازین قانونی و اخلاق اسلامی و به روش حرفه ای، متعهدانه و منصفانه. (ماده ۲ آیین نامه اجرایی سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی تربیتی، ۱۴۰۰)

تمامی امور قضایی و اجرایی حوزه زندان بر اساس این آیین نامه و توسط کارکنان سازمان زندان ها اجرا و از ناحیه دادستان نیز نظارت مقتضی بر آن انجام می شود که

بسط و شرح و دقت این آیین نامه در جزئی ترین مسائل از مجموعه نقاط قوت آن می باشد. در نظام کیفری ایران تا قبل از تصویب آیین نامه اجرایی زندان، به دلیل عدم برنامه ریزی تخصصی، عدم استفاده صحیح از پتانسیل آموزش های دینی و استفاده از برخی بسته های تشویقی ناکارآمد، مدیریت زندانها، به یک فرایند ناقص تبدیل گردیده بود. اما آیین نامه مذکور، با دیدگاهی تحول گرا به موضوع مدیریت زندان نگرسته است. که در صورت اجرای کامل مفاد آن می توان به ایجاد تحولی موثر در مدیریت زندان در ایران امیدوار بود. (اعتمادی اعجازی و واحدی زاده، ۱۴۰۳)

اما در مقام نقد و بحث حاکمیت قانون اگر اختیار تعریف جرم به قوه مجریه، کمیته های مختلف تعیین مصادیق و یا حتی از طریق تفسیرپذیری و تعرف عمیق و دامنه دار بزه، بر عهده مقامات قضایی گذاشته شود، یک عنصر اساسی از حاکمیت قانون، یعنی اصل تفکیک قوا، مفقود شده است. رخداد چنین امری و قانونگذاری کیفری آیین نامه ای و واگذاری های نامحسوس و تدریجی اختیارات قانونگذاری کیفری به قوه مجریه یا قضائیه، حاکمیت قانون وجه المصلحه قرار می گیرد، بی آنکه وجه المصلحه قرار گرفتن در هر مرحله از این سیر مشهود باشد. (صفاری، ۱۴۰۰: ۱۷۹) رکن قانونی از گذر ایجاد محدودیت برای کارگزاران حکومتی، تضمین کننده حقوق و آزادی های شهروندان است (اردبیلی، ۱۳۹۵: ۱۸۵) لذا با توجه به مراتب فوق الذکر به نظر می رسد تبدیل آیین نامه به قانون مصوب مجلس شورای اسلامی یکی از ضروری ترین راهبردها در حوزه حاکمیت قانون در زندان می باشد.

۱-۲- اثر بخشی و کارایی

اثر بخشی به معنای انجام کارهای درست، که سازمان را به اهداف خود نائل می کند و کارایی به معنای انجام درست کارها و مترادف با استفاده بهینه از منابع (کاهش هزینه ها) و افزایش مقدار تولید است (ابطحی؛ کاظمی، ۱۳۷۸: ۹) کارایی مربوط به اجرای

درست کارها در سازمان است، یعنی تصمیماتی که با هدف کاهش هزینه ها، افزایش مقدار تولید و بهبود کیفیت محصول اتخاذ می شوند (طاهری، ۱۳۷۸: ۱۷۶) حکمرانی مطلوب به این مفهوم است که فرآیندها و مؤسسات موجود با استفاده بهینه از منابعی که در اختیار دارند، نتایجی را به بار آورند که نیازهای اجتماع را پاسخ گویند. مؤلفه های کلی کارآمدی دولت عبارتند از:

- ارائه خدمات عمومی بدون فشارهای سیاسی.

- کیفیت تهیه و آماده کردن خدمات عمومی.

- کیفیت نظام اداری.

- شایستگی مدیران و کارگزاران (Singh, 2014, p. 45).

از حکمرانی خوب به عنوان ابزاری برای تنظیم فعالیت نهادها در راستای استفاده کارا از منابع طبیعی و حفاظت از محیط زیست نیز یاد می شود. کارایی و اثربخشی در مقوله حکمرانی از جمله مباحثی است که با گذشت زمان، اهمیت بیشتری پیدا نموده است. بانک جهانی در گزارش فضای کسب و کار سال ۲۰۰۴ چند راهکار را برای افزایش کارایی دستگاه های قضایی پیشنهاد می دهد از جمله: ۱- ایجاد سیستم های اطلاعاتی و آماری قضایی؛ ۲- ساده سازی مراحل و رویه های قضایی و در ماده شش خود بر تکلیف قضای در اثربخش کردن تصمیمات قضایی، بدون تاخیر غیر موجه، تأکید می کند. (Welch & Nuru, 2006: 181 & 182) در سامانه نظارتی اسلام، تمام اعضای سازمان و نظام قضایی موظفند بر اساس وظیفه شرعی بر عملکرد دیگر اعضای سازمان و شهروندان حکومت، حتی عملکرد مدیران و حکمرانان نظارت داشته باشند. برای مثال لازم است سازمان بازرسی کل کشور در راستای ارایه نظارت کارآمد و در عمل برای رعایت استانداردهای حقوق بشری حوزه وظایف خود، نقش آمبودزمانی (نماینده عموم مردم) خود را تقویت کند و در این مسیر از نهادها و تشکلهای مردمی در فرایند نظارت و بازرسی بهره برداری کند تا از این رهگذر مؤلفه توسعه مشارکت و تصمیمگیری جمعی که از شاخصهای حکمرانی

خوب است را رعایت کرده باشد. (رشیدی و معنوی، ۱۳۹۸: ۱۰۰)

۲-۱-۱- اثر بخشی و کارایی در زندان

ایجاد سیستم های اطلاعاتی و آماری قضایی و ساده سازی مراحل و رویه های قضایی از راهکارهای افزایش کارایی می باشند که توسط بانک جهانی ارائه شده اند. توسعه نظام قضایی الکترونیک شامل ایجاد جریان آزاد اطلاعات در نظام قضایی، توسعه سیستم های اطلاعاتی در نظام قضایی، کاهش زمینه معاملات رودرو بین مدیران و کارکنان با ارباب رجوع، ایجاد امکان ردیابی و شفافیت امور سازمانی و توسعه سیستم های الکترونیک بین سازمانی در نظام قضایی از جمله راهبردهای سازمانی ارتقا اخلاق حرفه ای با رویکرد حکمرانی خوب می باشند. (نعمتی، ۱۴۰۰: ۱۴) الکترونیک شدن، در فرض تأمین امنیت و حفظ حریم، قالبی مناسب برای تسهیل حکمرانی است و ظرفیت ایجاد تغییرات مورد نظر حکمرانی خوب در دستگاه قضایی به هدف تحقق دادرسی منصفانه را دارد. در صورتی که روند الکترونیک شدن دستگاه قضایی از یک طرف با آموزش شهروندان، قضات و کارمندان اداری همراه باشد و از طرف دیگر حساسیت های بومی را در نظر بگیرد، زمینه دسترسی بهتر و در بلندمدت ارزان تر به عدالت را فراهم خواهد کرد. (رحمتی فر، ۱۳۹۱: ۶۸)

۲-۱-۲- راه اندازی سیستم ارتباط تصویری

این سامانه که برای ارتباط مددجویان زندانی با مقام های قضایی برای طرح مشکلات آنان استفاده گردیده و برای ملاقات الکترونیک مددجویان زندانی با خانواده هایشان نیز در فضایی امن استفاده می گردد تا بتوان با استفاده از تکنولوژی های روز امور مرتبط را تسریع و تسهیل کرد. به این منظور مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضائیه در اردیبهشت سال ۱۳۹۹ از تجهیز زندان های سراسر کشور به سیستم های دادرسی

الکترونیکی خبرداد و با بیان اینکه امروز در هر زندان حداقل یک اتاق دادرسی الکترونیکی و ارتباط تصویری وجود دارد، گفت: در مجموع ۴۰۰ اتاق دادرسی الکترونیکی در زندان ها و بیش از ۲۵۰۰ اتاق در مراجع قضایی راه اندازی شده و تا پایان سال هزار اتاق دادرسی الکترونیکی دیگر در مراجع قضایی راه اندازی خواهد شد. رئیس مرکز حفاظت اطلاعات قوه قضائیه از تعدیل روزانه ۸ میلیارد تومان هزینه در نتیجه راه اندازی سیستم های دادرسی الکترونیکی به اهتمام مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضائیه خبر داد و معاون راهبردی قوه قضائیه نیز خواستار تشویق آن دسته از مدیران دستگاه قضائی شد که با ارائه طرح های مختلف، سبب صرفه جویی در هزینه ها و افزایش بهره وری می شوند.

۳-۱- اصل مشارکت

مشارکت یکی از اصول بنیادین حکمرانی خوب به حساب می آید- UN HABI (TAT, ۲۰۰۲: ۸) میزان مشارکت مردم در امور جامعه یکی از کلیدی ترین پایه های حکمرانی خوب به شمار می رود. مشارکت می تواند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم (از طریق نهادهای قانونی) صورت گیرد. البته نمی توان انتظار داشت که در نظام تصمیم گیری یک کشور، تمامی نظرات موجود مد نظر قرار گیرد، بلکه مفهوم مشارکت در اینجا، اشاره به آزادی بیان و تنوع دیدگاه ها و سازماندهی یک جامعه مدنی دارد. از سوی دیگر مشارکت مردم وجه مشترک الگوی حکمرانی خوب و مردم سالاری دینی است که باید مورد توجه قرار گیرد. (رضایی، ۱۳۹۷: ۵۲) در حکمرانی مطلوب، تنها دولت مسئول نیست، بلکه تعامل حکومت، جامعه مدنی، بخش خصوصی و شهروندان با یکدیگر برای تحقق حکمرانی مطلوب ضرورت دارد. سعادت هر ملتی در نظام سیاسی خویش در این است که دولت و جامعه مدنی مکمل و متمم یکدیگر باشند. (حبیب زاده و سیفی، ۱۳۹۲: ۳۴) حکمرانی خوب مستلزم سطح بالایی از مشارکت از سوی جوامع، جامعه مدنی، اقلیتها، بومیان، زنان و دیگران میباشد. این مشارکت باید فعال، آزاد و معنی دار صورت پذیرفته

و هدف ارتباطات رسمی یا مراسمی با ذینفعان کافی نمیباشد. این رویکرد بر مسائل از جمله دسترسی به فرآیندهای توسعه، نهادها، اطلاعات و مکانیسمهای « دسترسی » دادخواهی و جبران خسارت توجه ویژه ای دارد. (Nouren&Welsh, ۲۰۰۶, ۹۲)

جامعه مدنی بیانگر بخشی از جامعه است که شهروندان را با حوزه عمومی پیوند میدهد. سازمانهای جامعه مدنی مشارکت مردم در فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی را کانالیزه کرده و آنها را از طریق سازماندهی درگروههای قدرتمند برای تأثیرگذاری بر فرایند خط مشی گذاری تقویت میکند. آنها همچنین فرصتهایی برای افراد جامعه فراهم میآورند تا ظرفیتهایشان را توسعه داده و استانداردهای زندگیشان را بهبود دهند). رزمی و صدیقی، (۱۰:۱۳۹۱) جامعه مدنی میتواند به طراحی راهبردهای ملی، خدمت رسانی، دفاع از حقوق بشر و نظارت دولت بر مبارزه با فساد و بی کفایتی در مدیریت کمک کند. مشارکت قدرتمند جامعه مدنی برای حکومت مداری اثر بخش نقش حیاتی دارد. چون فعالان مهم را وارد صحنه میکنند، مناسب بودن سرمایه گذاریهای عمومی را تضمین مینماید و به اتخاذ تصمیماتی منجر میشود که به نیازهای مردم به بهترین وجه میپردازند و در نقش دیده بان توسعه عمل میکنند. (ساکس، ۱۳۸۴: ۳۷)

۳-۱-۱- اصل مشارکت در زندان

همانطور که بیان شد مفهوم مشارکت یکی از مولفه های مهم در حکمرانی خوب میباشد. بدین معنا که برای رفع نواقص و اشکالات موجود و اداره هر چه بهتر زندان ها ناگزیر به جلب مشارکت های مردمی در همه ی ابعاد و حوزه ها چه مالی و چه فکری و چه رسانه ایی هستیم.

در سطح حمایت نیز نهادهایی مختلف شامل بنیاد تعاون زندانیان، انجمن های حمایت از زندانیان و ستاد دیه با استفاده از اختیارات و بودجه های جمع آوری شده از مردم و دولت درکاهش جمعیت زندانیان نقش آفرین بوده اند. همچنین آمارهای مختلف

اصلاح زندانیان و همکاری با زندان‌ها و مؤسسات تأمینی و تربیتی و مراکز مراقبت پس از خروج زندانیان فعالیت و اقدام می‌نماید. انجمن به هر اقدام و عملی که اهداف انجمن ایجاد کند موظف است از جمله موارد زیرین: الف. کمک به خانواده زندانیان ب. بازسازی شخصیت و اصلاح و ارشاد زندانیان ج. کمک در جهت آموزش حرفه‌ای به زندانیان د. کمک به اشتغال زندانیان پس از آزادی با تهیه فرصت‌های شغلی یا کمک مالی ه. مساعدت در بهبود وضع بهداشت و درمان، ترغیب و تشویق فعالیت‌های فرهنگی، ورزشی، حرفه‌ای و آموزشی زندان‌ها. انجمن خدمات خود را به کلیه زندان‌ها، کانون‌های اصلاح و تربیت اطفال بزهکار، مراکز مراقبت پس از خروج زندانیان بزرگسال و اطفال بزهکار و دیگر مؤسسات تأمینی و تربیتی که وجود دارند یا بعداً ایجاد می‌شوند و نیز به کسانی که در این زندان‌ها و مؤسسات نگهداری می‌شوند و به خانواده آنها ارایه خواهد کرد. و. استفاده از خدمات اطبا، مددکاران، مهندسين، آموزگاران و صاحبان تخصص و حرفه و فن در جهت بهبود وضع زندانیان و پرداخت پاداش خرید خدمت به آنها. ز. تلاش برای افزایش درآمد انجمن با فعالیت‌های اقتصادی و انتفاعی و جلب کمک اشخاص و مؤسسات حقوقی و حقیقی و دولت. ح. تهیه طرح‌ها و پیشنهادهایی در زمینه بهبود وضع زندان و مؤسسات تأمینی و تربیتی یا ایجاد مؤسسات جدید و تسلیم طرح‌ها به مسؤولان مربوط. ط. همکاری با مؤسسات علمی و تحقیقی که در زمینه زندان‌ها و بزهکاری و مسایل مربوط به آن فعالیت و تحقیق می‌کنند و استفاده از نتایج کار و پیشنهادهای این مؤسسات.

این انجمن در حال حاضر و به موجب سند موسس آن در استان‌های مختلف کشور تاسیس گردیده و اقدامات مثبت و ارزنده‌ای در جهت اهداف و وظایف خود از جمله جذب مشارکت خیرین و ساماندهی آن و حمایت‌های متعددی از خانواده زندانیان از جمله اعطا سبد کالا و کارت هدیه به خانواده‌های نیازمند مبادرت نموده است. به نظر می‌رسد انجمن حمایت از خانواده زندانیان اقدامات خوب و موثری در این حوزه ارایه نموده است. مقاله‌ای تاثیر خدمات انجمن بر عملکرد خانواده‌ی زندانیان استان تهران با هدف

سنجش تاثیر خدمات «مادی و معیشتی»، «فرهنگی و تربیتی»، «اشتغال و حرفه آموزی»، «بهداشتی و درمانی» و «آموزشی و مشاوره‌ای» را مورد بررسی قرار داد. جامعه‌ی آماری شامل همه‌ی خانواده‌های تحت پوشش خدمات انجمن حمایت زندانیان در استان تهران (۳۴۰۰ خانواده) است که تعداد ۳۸۴ نفر مبتنی بر نمونه‌گیری تصادفی به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب گردید و پرسشنامه‌های تحقیق در زمستان ۱۳۹۹ تکمیل گردید. یافته‌ها نشان داد خدمات بر عملکرد خانواده‌های زندانیان استان تهران تاثیرات مثبت دارد. لذا از این رو، خانواده‌های زندانیان در مولفه‌های مذکور نیازمند حمایت و مساعدت نهاد‌های حمایتی از جمله «انجمن حمایت زندانیان» هستند تا بخشی از چالش‌ها و تهدیدات ناشی از فقدان سرپرست خانواده ترمیم گردد. لازم به ذکر است انجمن‌ها بودجه دولتی نداشته و منابع خود را از محل اعتبارات خیرین و فعالیت های اقتصادی در حدود قوانین و اساسنامه تامین می نمایند. (اسلامی، ۱۴۰۰: ۱۱۴)

۱-۳-۲- ستاد مردمی رسیدگی به امور ديه و کمک به زندانیان نیازمند

در سال ۱۳۶۹ رئیس وقت سازمان زندانها، پس از بررسی آمار موجودی زندانیان، متوجه شدند که اسامی تعدادی از این مددجویان بصورت دائم در فهرست آمار تکرار می شود. ایشان پس از مذاقه پیرامون موضوع متوجه شدند که این افراد، بدهکاران جرائم غیر عمد میباشند، که حق الناس بر عهده ایشان است و تا این دین پرداخت نشود در زندان بسر خواهند برد. از این رو در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۶۹ اولین جشن گلریزان برای آزادسازی این زندانیان بر پا شد و پایه های این نهاد خیریه با عنوان ستاد ديه سازمان زندانها، شکل گرفت و در سال ۱۳۷۶ با ساختار جدید، بعنوان یک مؤسسه خیریه و مردم نهاد، با هدف کمک به آزاد سازی زندانیانی که به دلیل عدم توانایی نسبت به پرداخت دین (حق الناس) در جرائم غیر عمد در زندانها محبوس می باشند، با ثبت در اداره ثبت شرکتهای، فعالیت خود را در سراسر کشور تداوم بخشید. (محمدی، ۱۳۹۸)

ستاد دیه یکی از قدیمی ترین نهاد های حمایتی در حوزه زندانیان است که با جذب سرمایه از خیرین مبادرت به آزادی زندانیان مالی اعم از محکومین کیفری غیر عمد و محکومین مالی مینماید که در حال حاضر و براساس مصوبات داخلی این مهم را از طریق اعطا وام بدون بهره تا سقف ۶۴۰ میلیون تومان و کمک بلاعوض با توجه به مدت ماندگاری مددجو در زندان انجام میدهد.

۱-۳-۱-۳- مرکز خدمات اجتماعی و مراقبت بعد از خروج

اهم وظایف مرکز مراقبت بعد از خروج عبارتند از:

ایجاد زمینه لازم جهت کارآموزی، اشتغال، ازدواج، ادامه تحصیل، تامین مسکن، اعطای تسهیلات وام بانکی و نظایر آن برای مددجویان. ارایه خدمات به مددجویان در امور آموزش، بهداشت و درمان، اجتماعی و حقوقی، فرهنگی و مذهبی و... نظارت بر رفتار مددجویان در مراحل اولیه آزادی و ارتقای سطح دانش و فرهنگ، تربیت و اعتقادات مذهبی آنان از طریق برقراری اردوهای مناسب. جذب کمکهای مردمی و انجمن ها و موسسات خیریه به منظور مساعدت در وضع مددجویان و خانواده آنان. استفاده از پزشکان، مددکاران اجتماعی، مربیان اصلاح و تربیت، صاحبان تخصص و حرف و امثال آن. تاسیس صندوق حمایت از مددجویان که اساسنامه آن توسط دفتر قوانین و مقررات سازمان تهیه و به تصویب رییس سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور خواهد رسید. احداث و تهیه اماکن و تاسیسات و امکانات متناسب و مورد نیاز. (دستگاه های اجرایی کشور و سایر ارگانها و نهادها مکلفند هرگونه همکاری لازم را در جهت انجام وظایف فوق معمول دارند.) (ماده ۳ این نامه مراکز مراقبت بعد از خروج، ۱۳۷۸)

این مرکز در حال حاضر اقدامات موثری در راستای مراقبت از مددجویان بعد از آزادی از حیث عدم بازگشت به زندان، اشتغال مددجویان از جمله مددجویان ترنس، اشتغال مددجویان در زندان های باز و نیمه باز و حتی در محل شرکت های خصوصی و

محل اشتغال سابق مددجو قبل از زندان داشته است. آنچه که فراتر از توصیف و به جهت تحلیل، عیب یابی و افزایش کارآمدی این مرکز به نظر می رسد آن است که فعالیت های مرکز هرچه بیشتر به فلسفه وجودی آن و اهداف این مجموعه نزدیک شود به نحوی که علی رغم مشکلات اقتصادی موجود در کشور با مدیریت هرچه قوی تر بتوانیم علل ارتکاب جرم در مددجو را بصورت شخصی شناسایی کرده و در صدد برطرف نمودن آنها برآییم و به صرف مبارزه و یا تامین معلول ها اکتفا نکنیم. بعنوان مثال در ارتکاب بزه سرقت فقر و مشکلات اقتصادی و عدم اشتغال به شغل مناسب میتواند از علل اصلی وقوع این بزه باشد که مرکز در این زمینه میبایست با جذب منابع و استفاده از ظرفیت خیرین و مدیریت جهادی به رفع علل فوق و نتیجتاً عدم بازگشت مددجو به زندان مبادرت ورزد.

برآمد

وجود نظام دادگستری بی طرف، سالم، مستقل و کارآمد از پیش نیازهای رشد و پیشرفت جوامع انسانی است و حکمرانی خوب در زندان ها به عنوان یکی از بخش های مهم قوه قضاییه تعمیم می یابد. به این منظور پس از بررسی مولفه های حکمرانی خوب و تحلیل و بررسی هر یک در حیطه زندان ها نکات ذیل قابل توجه است.

در مورد حاکمیت قانون در زندان ؛ سازمان زندان ها آیین نامه روشن و دقیقی ارائه نموده که کمک شایانی به قانونمندی زندان های کشور نموده است، راهبرد عملیاتی در خصوص این مولفه پیشنهاد تبدیل این آیین نامه به قانون مدون در مجلس شورای اسلامی است تا الزامات بیشتری در عمل به این قوانین به وجود بیاید. بصورت کلی نظام حقوقی ما می بایست از مقررات گرایی به سمت قانون گرایی به معنای خاص کلمه حرکت کند چرا که مقررات اعم از آیین نامه، بخشنامه، دستورالعمل تابع نظرات و تشخیص فردی و گروهی و از طرفی موقتی و منعطف هستند اما قانون از ثبات و ضمانت اجرایی بالاتری برخوردار بوده و می تواند مجرای بهتری برای نیل به اهداف سیاست های کلی نظام در حوزه قضا و زندان باشد.

همچنین در این خصوص میتوان به آموزش مستمر به کارکنان زندان ها بعنوان دومین راهکار جهت نیل به حاکمیت کامل قانون اشاره کرد. در قانون آیین دادرسی کیفری ماده ی ۲۹ بند ب روستا، معاونان و ماموران زندان را در امور مربوط به زندانیان بعنوان ضابط خاص دادگستری شناسایی کرده است. از طرفی وفق تبصره ۱ ماده ۳۰ همین قانون دادستان مکلف است به طور مستمر دوره های آموزشی حین خدمت را جهت کسب مهارتهای لازم و ایفا وظایف قانونی برای ضابطان دادگستری برگزار نماید. لذا پیشنهاد میگردد در این خصوص دادستانی کل کشور ظرفیت دادستان های شهرستان های سراسر کشور را بیش از پیش فعال نموده و با همکاری مراکز علمی استان ها برنامه جامع و دقیقی در این خصوص طرح ریزی و اجرا گردد.

در مورد اثربخشی و کارایی؛ سیستم دادرسی الکترونیک قدم بزرگی در راستای تحول نظام رسیدگی قضایی بوده است ولی از طرفی یکپارچه نبودن منبع داده‌ها باعث تحلیل‌های بعضاً نادرست از میزان کارآمدی می‌شود؛ همچنین در جهت تحلیل آمارها و اطلاعات حضور افراد متخصص و با تجربه در هر زمینه تخصصی باعث تحلیل روشن و کارآمد در جهت حرکت به سمت حکمرانی خوب خواهد بود.

بررسی مؤلفه‌های اساسی حکمرانی خوب در نهاد زندان در ایران موضوعی پیچیده و مهم است. به‌طور کلی، حکمرانی خوب در این زمینه می‌تواند با تقویت شفافیت، پاسخگویی، عدالت، مشارکت و رعایت حقوق بشر مرتبط باشد. در ادامه، مؤلفه‌های کلیدی حکمرانی خوب و پیشنهادهای برای بهبود وضعیت زندان‌ها در ایران آورده شده است:

۱. شفافیت:

- اطلاعات مربوط به وضعیت زندان‌ها و زندانیان باید به صورت علنی و در دسترس باشد.

- از طریق گزارش‌های دوره‌ای و مستقل درباره شرایط زندان‌ها، می‌توان شفافیت را افزایش داد.

۲. پاسخگویی:

- نهادهای مرتبط با زندان باید به‌طور مرتب به نهادهای نظارتی و جامعه پاسخگو باشند.

- ایجاد سازوکارهای رسمی برای دریافت شکایت‌ها و پیگیری آن‌ها می‌تواند به ارتقای پاسخگویی کمک کند.

۳. عدالت و برابری:

- اجرای عدالت در برخورد با زندانیان و عدم تبعیض براساس عوامل مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی.

- تأکید بر عدالت ترمیمی به جای فقط مجازات می‌تواند به بهبود شرایط کمک کند.

۴. مشارکت:

- فراهم کردن فضایی برای مشارکت خانواده‌ها و جامعه در فرآیند بازپروری زندانیان.

- همکاری با سازمان‌های غیردولتی و نهادهای حقوق بشر برای ارتقای شرایط زندان‌ها.

۵. احترام به حقوق بشر:

- تضمین رعایت حقوق اولیه زندانیان، از جمله حق دسترسی به محاکمه

عادلان، خدمات بهداشتی، و آموزش.

- آموزش کارکنان زندان درباره حقوق بشر و دفاع از آن در برخورد با زندانیان.

پیشنهادات

۱. توسعه نظارت مستقل: ایجاد نهادهای نظارتی مستقل که وظیفه بازرسی و ارزیابی وضعیت زندان ها را داشته باشند.
 ۲. آموزش و ارتقای حرفه‌ای کارکنان: برنامه‌های آموزشی برای کارکنان زندان در زمینه حقوق بشر، مهارت‌های ارتباطی و مدیریت بحران.
 ۳. تحول در سیاست‌های قانونی: اصلاح قوانین مرتبط با زندانیان و رویه‌های قضایی به‌گونه‌ای که به حقوق بشر و عدالت کمک کند.
 ۴. توسعه برنامه‌های بازپروری: افزایش سرمایه‌گذاری در برنامه‌های آموزشی و حرفه‌ای برای زندانیان به منظور کاهش دوباره خودهنجاری و تسهیل بازگشت به جامعه.
 ۵. مشارکت خانواده‌ها: ایجاد برنامه‌هایی برای تسهیل ارتباط خانواده‌ها با زندانیان و تأسیس مراکز مشاوره برای حمایت از آن‌ها.
- آنچه که در حوزه دادرسی الکترونیک مخصوصاً در زندان مورد چالش است اولاً کمیت دستگاه‌ها و اتاق‌های دادرسی الکترونیک چه در زندان و چه در مراجع قضایی بوده است. دوماً کیفیت این ارتباط از حیث پهنای باند و وضوح تصویر و صدا میباشد که هر دو موضوع اهتمام ویژه متولیان امر چه در سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی تربیتی و چه معاونت انفورماتیک قوه قضاییه را اقتضا دارد. لازم به ذکر است برخی مراحل دادرسی از جمله تحقیقات مقدماتی و بازجویی‌ها و رسیدگی و انشا‌رای اقتضا حضور فیزیکی متهم را دارد که در این موارد نیز به جهت تسریع و تسهیل در امر پیشنهاد میگردد که قضات محترم در محل زندان‌ها حاضر شده و مبادرت به دادرسی در فضای مناسبی بنمایند که این امر تا حدی اجرایی گردیده و بعنوان مثال مجتمع شهید کچویی در محل یکی از زندان‌ها تشکیل گردیده لکن نیاز به اجرایی شدن این مهم در سراسر کشور میباشد.
- همچنین در این خصوص رعایت هر چه بیشتر طرح طبقه بندی محکومین و مجرمین نیز پیشنهاد میگردد. در طرح طبقه بندی زندانیان بر اساس تحصیلات، نوع

جرم، ایگه اجتماعی، جنسیت، سن و... از یکدیگر تفکیک می‌گردند که این مهم موجب بازپروری هر چه بیشتر فرد محبوس گردیده و از برخی معایب حبس از جمله تاثیر پذیرفتن از سایر مجرمین خطرناک جلوگیری بعمل می‌آورد لکن این امر ممکن است در مواردی به لحاظ کمبود فضای فیزیکی و امکانات بصورت کامل و مطلوب رعایت نگردد که تخصیص امکانات لازم و توجه هر چه بیشتر به این موضوع پیشنهاد می‌گردد.

بازدیدهای هدفمند و برنامه‌ریزی شده مدیران کل زندان‌ها و رؤسای کل دادگستری‌ها و دادستان‌های مراکز استان‌ها و شهرستان‌ها از خانواده‌های زندانیان و اهدای بسته‌های معیشتی به خانواده‌های زندانیان نیازمند باعث می‌شود زندانی و خانواده او از آسیب‌های مختلف حفظ شوند و این برخورد سخت و تلخ در زندانی کردن مجرم را نیز از سردلسوزی و خیرخواهی بدانند.

در مورد مشارکت مردم؛ وضعیت موجود با وجود انواع کمک‌های مردمی به زندانیان قابل قبول است لکن هدفمند کردن این مشارکت و یکپارچه سازی آن بخصوص در مقوله مراقبت بعد از خروج به گونه‌ای که بخشی از بودجه صرف فرهنگسازی و ایجاد زمینه‌های لازم برای جلوگیری از بازگشت زندانیان به زندان گردد وضعیت مطلوب تری را ایجاد خواهد کرد.

همچنین تکثر انجمن‌ها در هر استان علاوه بر مزایای متعددی که دارد اداره ی انجمن‌ها را با چالش‌ها و مشکلاتی رو برو کرده است که در این خصوص وجود یک نهاد نظارت‌کننده با اختیارات کافی ضروری به نظر می‌رسد چرا که بعنوان مثال در یک استان ۱۹ انجمن در هر شهرستان وجود دارد و همچنین با عنایت به نوع شخصیت حقوقی انجمن‌ها جای نظارت‌های مالی از جمله نظارت دیوان محاسبات در این میان خالی است.

آنچه که در این حوزه مورد چالش است غیر از ساماندهی و هدفمند نمودن مساعدت‌های مردمی این است که گاهی در عمل در مواردی زندانی با جرم عمدی

استحقاق دریافت مساعدت را حتی بیش از یک محکوم صرفاً مالی و یا محکوم کیفری غیر عمد دارد که در این حوزه نیاز به تغییر نگاه و فرهنگ سازی و در مواردی تغییر در قوانین و مقررات داریم.

با توجه به مراتب فوق الذکر و یافته های پژوهش، حکمرانی خوب در حوزه زندان و بویژه در خصوص مولفه های مورد بررسی تا حدودی در حال اجراست و قابل اعمال می باشد و می تواند باعث کمک به اداره هر چه بهتر زندان ها شود.

منابع

الف) فارسی

- ابطحی، سیدحسین و کاظمی، بابک (۱۳۷۸)، بهره‌وری، چاپ دوم، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۵)، **حقوق جزای عمومی**، جلد نخست، چاپ پنجاهم، تهران: نشر میزان.
- اسلامی اندارگلی، عنایت، عباسی اسفجیر، علی اصغر، پهلوان، منوچهر. (۱۴۰۰)، تاثیر خدمات انجمن حمایت زندانیان بر عملکرد خانواده‌های تحت پوشش استان تهران. **دو فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی**، ۱۴۰۰؛ ۸(۱۷): ۸۳-۱۱۸.
- امامی، محمد و شگری، حمید (۱۳۹۳) **پژوهشنامه حقوق تطبیقی**، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، شماره ۲، ۲۵-۵۷
- حبیب زاده، دکترتوکلی، سیفی، حافظه (۱۳۹۲)، تاثیر حکمرانی مطلوب بر اجرایی شدن حق بر توسعه با تاکید بر بعد ملی. **دیدگاه‌های حقوق قضایی** تابستان ۱۳۹۲، شماره ۶۲ جواد آملی، عبدالله، (۱۳۸۷). تفسیر تسنیم، محقق سعید بندعلی، قم، اسرا، ج ۱۱.
- ساکس، جفری دی، (۱۳۸۴)، **سرمایه‌گذاری در توسعه: برنامه‌ای عملی برای دستیابی به اهداف توسعه هزاره**، ترجمه: گروه مترجمین، تهران، انتشارات سازمان ملل متحد، دفتر هماهنگ‌کننده مقیم در ایران با همکاری انتشارات برگ زیتون.
- سردارنیا، خلیل اله ۱۹۸۱. **شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در چهارچوب نظریه سیستمی**. مجموعه مقالات همایش علمی حکمرانی خوب شهری. جلد اول. تهران: تیسرا.
- رضایی، حسن و محمد توحیدفام (۱۳۹۷)، نسبت سنجی الگوی حکمرانی خوب و مردم‌سالاری دینی (با تاکید بر شاخص‌های حاکمیت قانون، مشارکت و پاسخگویی)، **راهبرد** سال بیست و هفتم، زمستان ۱۳۹۷، شماره ۸۹
- رشیدی احمد، منا معنوی، (۱۳۹۸) فراتحلیل وظایف نظارتی سازمان بازرسی و مفهومی‌بندی آن در الگوی حکمرانی خوب. **فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی**، دوره ۲۴،

شماره ۸۷

شریف زاده. فتاح، قلی پور. رحمت الله، (۱۳۸۲)، حکمرانی خوب و نقش دولت، **فرهنگ مدیریت**، سال اول، شماره چهارم.

شریفیان ثانی، مریم، (۱۳۸۰)، مشارکت شهروندی شهری، حکمرانی شهری و مدیریت شهری، **فصلنامه مدیریت شهری**، شماره ۸، زمستان

صادقی، ولی اله. فرایند کیفی‌رذایی در نظام عدالت کیفری ایران **فصلنامه پژوهش حقوق کیفری**، ۱۳۹۸؛ ۸(۲۸): ۹-۴۵.

صفاری، علی، زینب لکی،، راضیه صابری، (۱۴۰۰)، تنزل جایگاه اصل قانونمندی کیفری در پرتو آیین نامه ای شدن رکن قانونی جرایم، **مجله حقوقی دادگستری** سال هشتاد و پنجم پاییز ۱۴۰۰ شماره ۱۱۵

طاهری، شهنام (۱۳۷۸) **بهره وری و تجزیه و تحلیل آن در سازمان های مدیریت بهره وری فراگیر** چاپ اول، تهران

علویان مرتضی، محمد، زارع پور (۱۳۹۶)، شاخص های حکمرانی خوب در اندیشه سیاسی آیت الله جوادی آملی، **پژوهش های سیاست اسلامی**، سال پنجم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۶

قرشی، سید مهدی، (۱۴۰۱)، بررسی نقش قوه قضاییه در حفظ حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران در چارچوب رویکرد حکمرانی خوب، **مجله علمی فصلنامه پژوهشی رهیافت انقلاب اسلامی**، سال شانزدهم، شماره ۵۸

قلی پور، رحمت الله (۱۳۸۳). تحلیل و امکان سنجی الگوی حکمرانی خوب در ایران با تاکید بر نقش دولت، **دانش مدیریت**.

کميجانی، علی، (۱۳۹۸)، سیمای حکمرانی مطلوب در آینده پژوهی: از تصویرپردازی تا شکل بخشی آینده، **دو فصلنامه علمی آینده پژوهی ایران**، سال چهارم، شماره اول محمدی، مجید (۱۳۹۸) نگاهی به نهاد ها و مبانی تصمیم گیری قوه قضاییه جمهوری اسلامی، توانا، ۵۱

مرکز مال میری، احمد (۱۳۸۵). **حاکمیت قانون مفاهیم مبانی و برداشت ها**، تهران: مرکز پژوهش های مجلس

مرزبان، نازنین، (۱۳۹۴). **مطالعه تطبیقی حکمرانی خوب در اندیشه امام خمینی و**

علامه امینی، پایان نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز.

مهری، حمید، (۱۳۹۶). **زندان و تاثیرات آن بر زندانی و مجرمان**، کنفرانس سالانه پژوهش های حقوقی قضایی.

میدری، احمد (۱۳۸۳) تغییر در سیاست های بانکی جهانی و پیدای نظریه حکمرانی خوب، **مجله نامه مفید**، شماره ۴۲

مجد زنگنه، مهسا، ابوالفضل جعفر قلی خانی و محمد رضا یوسفی (۱۳۹۹)، بررسی مولفه های اساسی حکمرانی خوب در نظام قضایی، **فصلنامه علمی تحقیقات حقوقی آزاد**، دوره سیزدهم، شماره ۵۰

منتظری، حسینعلی (۱۳۸۷) **مبانی فقهی حکومت اسلامی**، ترجمه محمود صلواتی، بی جا، سرایی.

نعمتی، مانا، کرم الله دانش فرد و ناصر میرسپاسی (۱۴۰۰)، طراحی الگوی اخلاق حرفه ای مدیران با رویکرد حکمرانی خوب در قوه قضائیه، **فصلنامه تعالی حقوق**، سال دوازدهم، شماره ۲، صفحات: ۲-۲۷.

ب) انگلیسی

- H .E .Mr .Kofi Annan .,2006,Good governance and the MDGs ,[https://:www.unescap.org/sites/default/files/Governance.pdf](https://www.unescap.org/sites/default/files/Governance.pdf)
- .Tonn ,B .(2012) .Futures of Governance .Futures, 44: 771-772.
- Tonn, B. & Stiefel, D. (2012). The Future of Governance and the Use of Advanced Information Technologies. **Futures**, 44: 812-822
- Kardos, Mihaela,2012, **The reflection of good governance in sustainable development Strategies**, Available online at www.sciencedirect.com
- European Committee on Local and Regional Democracy (CDLR), **C.L.E.A.R tool**, 28 November 2008
- .Welch, Gita & Nuru, Zahra (2006). **Governance for the Future: Democracy and Development in the Least Developed Countries UNDP.**

- Singh, N.(2014). ***Decentralization and legal empowerment. In Decentralizing governance.*** Emerging concepts and practices, ed. G. Shabbir Cheema and Dennis A. Rondinelli, 229-241. Washington DC: Brooking Institution Press.
- UN-HABITAT (2002). ***The global campaign on Urban Governance.*** www.un habitat.org.